Narodowe Centrum Kultury
Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego

Spór o Górny Śląsk 1919-1922

W 90. rocznicę wybuchu III powstania śląskiego

Pod redakcją
Marka Białokura i Adriany Dawid

Opole 2011

Recenzenci:
prof. dr hab. Ryszard Kaczmarek
prof. dr hab. Marek Masnyk

Skład i przygotowanie do druku:

STUDIO
GRAFICZNE
PIOTR KURASIAK
www.kurasiak.com
tel. +48 605 543 122

Korekta:
Piotr Pacak

Projekt okładki:
Maciej Mikulski

Narodowe Centrum Kultury
Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego

ISBN 978-83-61587-75-0

Wydanie pierwsze

Opole 2011

Jarosław Durka

Problematyka sporu o Górny Śląsk z lat 1919-1921 na tle innych wydarzeń z historii najnowszej Polski. Dotychczasowe doświadczenia w dziedzinie edukacji historycznej a nowa podstawa programowa

Najnowsza historia Górnego Śląska jest niezwykle ważną częścią dziejów Polski i Europy. Pokazuje złożoność problemów narodowościowych, społecznych, politycznych, gospodarczych, a także religijnych. Dlatego też edukacja, ujmująca poszczególne aspekty skomplikowanych dziejów tego regionu, powinna obejmować dzieci i młodzież na wszystkich etapach edukacyjnych. Wśród wielu problemów związanych z Górnym Śląskiem, niezwykle istotna z punktu widzenia potrzeb edukacyjnych jest historia sporu z lat 1919-1921, jego konsekwencji w roku 1922 i w latach następnych. Przedstawienie go na tle innych wydarzeń z epoki powinno przyczynić się do lepszego zrozumienia i definiowania takich pojęć jak: patriotyzm, więź społeczna, obywatel, czy też obowiązek oraz skłaniać do ocen i refleksji.

W poprzednich dziesięcioleciach, w podręcznikach historii, często traktowano problem sporu o Górny Śląsk instrumentalnie. Przykładów na to jest wiele. W wydanym w 1937 roku we Lwowie podręczniku do nauczania historii w IV klasie gimnazjum, autorstwa Jana Dąbrowskiego, chociaż poruszono kwestię powstań śląskich i plebiscytu, to jednak nie poinformowano czytelnika o polskich przywódcach ruchu niepodległościowego, pominięto postać Wojciecha Korfantego, przy czym w innych miejscach książki nadmiernie eksponowano sylwetkę Marszałka Józefa Piłsudskiego[1]. Co prawda, w pierwszych latach po II wojnie światowej problem powstań śląskich nadal był omawiany w IV klasie gimnazjum[2], to jednak od 1949 do 1956 roku stał się tematem niewygodnym, w związku z ostrym kursem ideologicznym systemu stalinowskiego. Historię Polski w programach nauczania zdominowano zagadnieniami opisującymi rozwój polskiego ruchu robotniczego[3]. Tendencja ta była widoczna nawet po 1956 roku. W 1961 roku w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego i czterdziestej rocznicy III powstania śląskiego szkoły miały przypomnieć dzieciom i młodzieży o tradycjach łączenia walki o wyzwolenie narodowe z walką o wyzwolenie społeczne, a także pokazywać codzienny wysiłek klasy robotniczej w budowie socjalizmu[4]. Kiedy w 1967 roku w Opolu zorganizowano sesję naukową na temat:

---

1 J. Dąbrowski, *Historia dla IV klasy gimnazjów*, Lwów 1937, s. 81-83.

2 M. Hoszowska, *Praktyka nauczania historii w Polsce 1944-1956*, Rzeszów 2002, s. 56.

3 Tamże, s. 106-107.

4 Z. Osiński, *Nauczanie historii w szkołach podstawowych w Polsce w latach 1944-1989. Uwarunkowania*

„Opolszczyzna wczoraj, dziś, jutro", a w trakcie jej trwania podjęto temat opracowania syntezy dziejów Górnego Śląska, to w czasie dyskusji Alojzy Targ zauważył: „Lektura referatów przedłożonych na sesji naukowej nasuwa (...) pewne obawy, że nad zamierzoną historią Górnego Śląska zaciąży zbytnia przewaga spraw gospodarczych i tzw. robotniczych nad innymi, nie mniej ważnymi"[5].

Pierwsze pozytywne zmiany w programach nauczania nastąpiły w latach 1980-1981. Na skutek powstania Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność" i rozpoczęcia negocjacji jego przedstawicieli (reprezentujących m.in. środowisko nauczycielskie) z władzami, doprowadzono do sytuacji, w której możliwe stało się odkłamanie sposobu interpretowania wielu faktów historycznych. W dniach 23-25 IV 1981 roku na Ogólnopolskiej Konferencji Polskiego Towarzystwa Historycznego w Zakopanem postanowiono, że prezentowane w szkołach treści będą zgodne z minioną rzeczywistością i będą uwzględniać stan badań. Jako przykład treści, które należało odkłamać, podano m.in.: stosunek rządu polskiego do plebiscytu na Śląsku, Warmii i Mazurach[6].

Od przemian politycznych 1989 roku można mówić o rozpoczęciu nowego etapu w historii polskiej edukacji historycznej. Zmiany dotyczyły także spojrzenia na temat rozpoczętego w 1919 roku sporu o Górny Śląsk, a także innych spornych treści związanych z tym regionem w ogóle. Likwidacja cenzury oraz zmiany programów nauczania umożliwiły podjęcie szerszej dyskusji na temat powstań śląskich i wydarzeń im towarzyszących. Systemowe zmiany w edukacji regulowała Ustawa o systemie oświaty z 7 IX 1991 roku[7]. W doborze treści nauczania pozostawiono wiele swobody nauczycielom, co pozwoliło na odpowiednie zdystansowanie się od ścisłych reguł poprzedniej epoki PRL-u. Powstał cały szereg autorskich programów nauczania[8]. Jednocześnie na poziomie ministerialnym rozpoczęto prace nad Podstawą Programową Kształcenia Ogólnego, gdyż Artykuł 3 powyższej ustawy precyzował, że podstawa programowa to „obowiązkowe, na danym etapie kształcenia, zestawy treści nauczania oraz umiejętności, które są uwzględniane w programach nauczania i umożliwiają ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych"[9]. Prace nad tym dokumentem ukończono 15 V 1997 roku, a obowiązywać miał od 1 września 1999 roku[10].

---

organizacyjne oraz ideologiczno-polityczne, Lublin 2010, s. 55.

5 A. Targ, *Zawartość i propozycje wewnętrzne „Historii Górnego Śląska"*, [w:] *Regionalne badania naukowe. Materiały z Sesji Naukowej z dnia 19 V 1967 r. na temat „Opolszczyzna wczoraj, dziś, jutro"*, Katowice 1969, s. 149.

6 Z. Osiński, *Nauczanie historii...*, s. 211.

7 *Ustawa z 7 września 1991 roku o systemie oświaty*, „Dziennik Ustaw" 1996, Nr 67, poz. 329 i Nr 106, poz. 496; „Dziennik Ustaw" 1997, Nr 28, poz. 153 i Nr 141, poz. 943, „Dziennik Ustaw" 1998, Nr 117, poz. 759 i Nr 162, poz. 1126.

8 M. Legutko, *Krótka historia trzech fal reform polskiej oświaty*, http://www.wsipnet.pl/oswiata/artsphp?dz=9&nid=445, dostęp 22 VI 2011.

9 *Ustawa z 7 września 1991 roku o systemie oświaty*, „Dziennik Ustaw" 1996, Nr 67, poz. 329.

10 M. Legutko, *Krótka historia trzech fal reform polskiej oświaty...*

Wtedy też nastąpiły bardzo istotne zmiany, związane z reformą całego systemu edukacji szkolnej[11]. Wprowadzono sześcioletnie szkoły podstawowe, trzyletnie gimnazja, trzyletnie licea i czteroletnie technika. Pozostawiono tradycyjną zasadę powtarzania i rozszerzania wykładu historii na poszczególnych etapach kształcenia. Edukację historyczną uzupełniono o treści realizowane w ramach ścieżek międzyprzedmiotowych, zwłaszcza w zakresie edukacji regionalnej. Kolejne dokumenty ministerialne konkretyzowały ten charakter edukacji, szczególnie Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 II 1999 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (zmodyfikowane m.in. w roku 2002 i 2003)[12]. Nauczanie historii w szkole podstawowej odbywa się w ramach przedmiotu „Historia i społeczeństwo", natomiast w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w ramach przedmiotu „Historia".

Istniejący od 1999 roku system edukacji historycznej zmieniło Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 XII 2008 roku[13]. Rozpoczęto kolejną reformę programową, zachowując chronologiczny wykład historii i jednocześnie tylko nieznacznie korygując treści nauczania w szkole podstawowej (usunięto część zagadnień historii politycznej na rzecz historii kultury i społeczno-gospodarczej). Z kolei duże zmiany nastąpiły w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Poniższe zestawienie ma na celu pokazanie ich w kontekście problematyki sporu o Górny Śląsk z okresu powstań i plebiscytu na tle innych wydarzeń z historii Polski.

Szkoła podstawowa

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 XI 2003 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (była to ostatnia zmiana, wprowadzonej w 1999 roku, podstawy programo-

11 *Ustawa z dnia 8 stycznia 1999 roku. Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego*, „Dziennik Ustaw" 2004, Nr 256, poz. 2572, z późniejszymi zmianami (ogłoszono je w: „Dziennik Ustaw" 2004, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, „Dziennik Ustaw" 2005, Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, „Dziennik Ustaw" 2006, Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658, „Dziennik Ustaw" 2007, Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292, „Dziennik Ustaw" 2008, Nr 70, poz. 416, Nr 145, poz. 917 i Nr 216, poz. 1370).

12 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego*, „Dziennik Ustaw" 1999, Nr 14, poz. 129; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, „Dziennik Ustaw" 2002, nr 51, poz. 458; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, „Dziennik Ustaw" 2003, Nr 210, poz. 2041.

13 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, „Dziennik Ustaw" 2009, Nr 4, poz. 17.

wej, ujmująca w swojej treści nauczanie historii)[14], w szkołach podstawowych, na II etapie edukacyjnym, w ramach przedmiotu „Historia i społeczeństwo" realizowano i nadal realizuje[15] się następujące cele edukacyjne: zainteresowanie przeszłością; rozwijanie poczucia przynależności do grupy rodzinnej, społeczności lokalnej, grupy etnicznej, narodu, państwa, społeczności europejskiej i światowej; świadomą postawę patriotyczną i obywatelską motywującą do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym; kształtowanie szacunku do własnego państwa; poznawanie wartości, stanowiących istotny motyw działalności indywidualnej i publicznej w Polsce, w Europie i w świecie. W związku z tym określono zadania szkoły, takie jak: dostarczanie wiedzy na temat najważniejszych wydarzeń i najwybitniejszych postaci z dziejów Polski (w tym regionu) oraz Europy i świata; zapoznanie z symbolami narodowymi, państwowymi i religijnymi; wyjaśnienie ich znaczenia oraz kształtowanie szacunku wobec nich. Rozwijanie postawy patriotycznej; kształtowanie wyobraźni historycznej; zapoznanie z elementarnymi pojęciami historycznymi; rozbudzanie zainteresowań przeszłością własną, swojej rodziny i narodu oraz korzeniami i rozwojem rodzimej kultury[16].

Problematykę sporu o Górny Śląsk odnajdujemy w podstawie programowej w treściach nauczania, przede wszystkim w punkcie 10, który brzmi: „Moja ojczyzna. Wydarzenia i osoby o zasadniczym znaczeniu dla losów narodu i państwa polskiego (chrzest Polski, zjazd gnieźnieński i koronacja Chrobrego, Władysław Łokietek i Kazimierz Wielki, bitwa pod Grunwaldem, unia polsko-litewska, królowa Jadwiga i Jagiełło, Stefan Batory, Potop Szwedzki, Jan Sobieski, Konstytucja 3-go Maja, rozbiory, formy walki o niepodległość Polski, I wojna światowa, *odzyskanie niepodległości*, wojna polsko-sowiecka, Józef Piłsudski i Roman Dmowski, II wojna światowa, okupacja i walka o niepodległość)"[17]. Ponadto nauczyciel w śląskiej szkole mógł podejmować temat powstań śląskich podczas realizacji treści z punktu 5 „Mój dom, moja rodzina i sąsiedztwo. Elementy historii rodzinnej, regionalnej oraz życia codziennego w Polsce i w różnych krajach i epokach"[18], a w skali całej Polski, jeśli temat był mu szczególnie bliski, można było go poruszyć w ramach realizacji punktu 11 „Najważniejsze elementy polskiego dziedzictwa kulturowego"[19]. Niestety, żaden z tych punktów nie mówi wprost o Górnym Śląsku, chociaż można tutaj wprowadzić treści dotyczące konkretnych bohaterów historycznych. Rozporządzenie ministra pozostawiało tę kwestię autorom

14 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2003, Nr 210, poz. 2041.

15 Reforma podstawy programowej z 2008 roku nie objęła jeszcze IV klasy szkoły podstawowej.

16 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*

17 Tamże.

18 Tamże.

19 Tamże.

programów nauczania, podręczników i samym nauczycielom. W związku z tym zagadnienia te rozszerzano i uściślano w tworzonych programach nauczania i opartych na nich podręcznikach[20].

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 XII 2008 roku, zwanego „nową podstawą programową", w szkołach podstawowych przyjęto cztery punkty związane z kształtowanymi kompetencjami ucznia. W punkcie pierwszym: „Analiza i interpretacja historyczna" założono, że po zakończeniu procesu edukacyjnego uczeń będzie odpowiadał na proste pytania postawione do tekstu źródłowego, planu, mapy, ilustracji; a także będzie pozyskiwał informacje z różnych źródeł oraz selekcjonował je i porządkował; będzie stawiał pytania dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń historycznych i współczesnych. W punkcie: „Tworzenie narracji historycznej" stwierdzono, że uczeń będzie tworzył krótką wypowiedź o postaci i wydarzeniu historycznym, posługując się poznanymi pojęciami; będzie przedstawiał własne stanowisko i będzie próbował je uzasadnić. W punkcie kolejnym: „Zainteresowanie problematyką społeczną" przyjęto, że uczeń będzie miał nawyk dociekania w kontekście społecznym – będzie zadawał pytania „dlaczego jest tak, jak jest?" i „czy mogłoby być inaczej?" oraz będzie próbował odpowiedzieć na te pytania. W ostatnim punkcie „Współdziałanie w sprawach publicznych" stwierdzono, że uczeń będzie współpracował z innymi – będzie planował, dzielił się zadaniami i wywiązywał się z nich[21].

Przy tak ambitnych założeniach, w treściach także uwzględniono, choć też nie bezpośrednio tematykę powstań śląskich i sporu o Górny Śląsk. Odnajdujemy to w podpunkcie drugim, punktu 26 treści programowych: „Odrodzenie państwa polskiego". Założono, że po realizacji zajęć na ten temat będzie wymieniał czynniki decydujące o odzyskaniu niepodległości przez Polskę; a także jak jest napisane w punkcie pierwszym, uczeń będzie wskazywał na mapie granice II Rzeczypospolitej oraz będzie wymieniał jej sąsiadów[22]. Ponadto treści związane z Górnym Śląskiem w latach 1919-1921, będzie można realizować w ramach tematu „Mała Ojczyzna", gdzie uczeń nauczy się opisywać swój region, czy też okolicę, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy

20 Spośród programów można wymienić: B. Kubicka, *Historia i społeczeństwo. Program nauczania dla klas 4-6 szkoły podstawowej*, Gdynia 2008; W. Surdyk-Fertsch, B. Szeweluk-Wyrwa, G. Wojciechowski, *Człowiek i jego cywilizacja: program nauczania historii i społeczeństwa w klasach IV-VI szkoły podstawowej*, Poznań 1999; T. Małkowski, J. Rześniowiecki, *Podróże w czasie. Program nauczania historii i społeczeństwa w szkole podstawowej*, Gdańsk 2001; E. Marciniak, K. Mierzejewska-Orzechowska, *Historia i społeczeństwo. Program nauczania. Klasy 4-6 szkoły podstawowej*, Warszawa 1999; E. i J. Centkowscy, *Historia i społeczeństwo: program nauczania dla klas 4-6 szkoły podstawowej*, Warszawa 2000; G. Czetwertyńska, D. Gawin, S. Jabłoński i in., *A to historia! Program nauczania przedmiotu Historia i społeczeństwo w klasach IV-VI szkoły podstawowej*, Warszawa 1999; H. Maj, *Program nauczania historia i społeczeństwo dla sześcioklasowej szkoły podstawowej*, Goleszów 1999.

21 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2009, Nr 4, poz. 17.

22 Tamże.

społeczno-gospodarcze, będzie zbierał informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny"[23].

Podsumowując, można stwierdzić, że nowa podstawa programowa mniej korzystnie dla interesującego nas zagadnienia konkretyzuje realizowane treści, czyni to w sposób ogólnikowy, łącząc powstania śląskie i całą problematykę, powstałą wokół powstań, z innymi czynnikami, mającymi wpływ na tworzenie się niepodległego państwa polskiego po I wojnie światowej. Jest to efektem propedeutycznego charakteru nauki historii w szkole podstawowej w ramach przedmiotu „Historia i społeczeństwo", rezygnacji z części tematów politycznych, oraz faktu, że pierwszy podstawowy kurs historii Polski oraz dziejów powszechnych odbędzie się na wyższych etapach edukacyjnych.

Gimnazjum

W myśl Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 XI 2003 roku w gimnazjum „nauczyciele wprowadzają uczniów w świat wiedzy naukowej, wdrażają ich do samodzielności, pomagają im w podejmowaniu decyzji dotyczącej kierunku dalszej edukacji i przygotowują do aktywnego udziału w życiu społecznym"[24]. Cele edukacji gimnazjalnej to przede wszystkim: zaznajomienie ucznia ze światem nauki przez poznanie języka, pojęć, twierdzeń i metod właściwych dla wybranych dyscyplin naukowych, w tym w językach obcych, na poziomie umożliwiającym dalsze kształcenie; rozbudzanie i rozwijanie indywidualnych zainteresowań ucznia; wprowadzanie ucznia w świat kultury i sztuki; rozwijanie umiejętności społecznych ucznia przez zdobywanie prawidłowych doświadczeń we współżyciu i współdziałaniu w grupie rówieśniczej. Realizacja treści zapisanych w podstawie programowej, przewidywała[25] tematykę zawartą w punkcie 15, w brzmieniu: „Odrodzone państwo polskie: budowa państwowości, walka o granice; ewolucja ustrojowa; główne problemy gospodarcze i społeczne; polityka zagraniczna i miejsce Polski w Europie międzywojennej"[26]. W związku z tym tematykę sporu o Górny Śląsk podejmowano we wszystkich programach nauczania, jako istotny problem w dziejach Polski[27]. W jednym z takich opraco-

23 Tamże.

24 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2003, Nr 210, poz. 2041.

25 Reforma od roku szkolnego 2011-2012 objęła wszystkie klasy gimnazjum.

26 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*

27 Spośród programów nauczania historii w gimnazjum, powstałych od 1999 roku, można wymienić m.in.: M. Bondaruk, Z. T. Kozłowska, W. Mędrzecki, E. Wipszycka, K. Zielińska, *Gimnazjum. Program nauczania. Historia 1-3*, Warszawa 1999; Z. T. Kozłowska, K. Zielińska, W. Mędrzecki, *Gimnazjum. Program nauczania. Historia 1-3. Program alternatywny*, Warszawa 1999; A. Plumińska-Mieloch, K. Błachowska, *Bliżej historii. Program nauczania i materiały promocyjne. Gimnazjum*, Warszawa 2008, S. Zając, *Poznajemy przeszłość. Program nauczania historii dla gimnazjum*, Toruń 2009; E. Maćkowska, *Historia. Program nauczania dla gimnazjum*, Gdynia 2007; D. Bąkowski,

wań, interesujący nas temat odnajdujemy w dziale „Narodziny II Rzeczypospolitej", przy zagadnieniach: „Ustalenie zachodniej i południowej granicy Polski, Postanowienia Traktatu Wersalskiego, Walka Polaków z Niemcami o granice zachodnie"[28]. W innym z przykładowych programów problemy śląskie były omawiane przy realizacji treści z działu: „Odrodzenie niepodległego państwa polskiego" i umieszczano je wśród zagadnień: „plebiscyty i powstania śląskie"[29].

W gimnazjum, obok przedmiotów, wprowadzono ścieżki edukacyjne, jedna z nich to „edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie"[30]. W ramach jej realizacji na terenie Górnego Śląska można było, a wręcz należało podjąć tematykę sporu z lat 1919-1921 i jego następstw. Powstały odpowiednie programy, przeznaczone do ich realizacji[31]. Przykładem może być program Krystyny Ścigały, „Kraina europejskich wpływów i szans – Górny Śląsk oraz jego mieszkańcy. Program edukacji regionalnej dla gimnazjum" (Program otrzymał III nagrodę w Konkursie na programy szkolne: „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie", zorganizowanym w 2001 roku przez Samorząd Województwa śląskiego i Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM" w Częstochowie). W klasie III problematyka ta była omawiana w ramach działu „Trudny powrót do Polski. Losy Ślązaków w XX wieku", w którym znalazły się trzy jednostki tematyczne. W pierwszej, zatytułowanej: „Walka o wolny Śląsk – powstania śląskie", uczniowie poznawali przyczyny powstań śląskich, główne działania zbrojne, zadania Polskiego Komisariatu Plebiscytowego, stanowisko rządu polskiego wobec powstań, bilans powstań i podejmowali próbę oceny ich znaczenia dla Górnego Śląska i Polski. Analizowali też artystyczną wizję walki ludu śląskiego – film Kazimierza Kutza *Sól ziemi czarnej*. W drugiej, noszącej tytuł „Jak przebiegał plebiscyt na Górnym Śląsku?", uczniowie omawiali postanowienia traktatu wersalskiego w sprawie Górnego Śląska oraz stanowiska wielkich mocarstw, poznawali kształt obszaru

M. Ryckowska-Bryl, *Historia. Program nauczania w klasach I-III gimnazjum*, Rumia 2002; A. Wołosik, *Program nauczania historii w gimnazjum*, Warszawa 2002; M. Chen-Wincławska, K. Polacka, J. Rulka, *Program nauczania w klasach I-III gimnazjum*, Gdańsk 1999; T. Małkowski, J. Rześniowiecki, *Podróże w czasie. Program nauczania historii dla trzeciego etapu edukacyjnego (klasy I-III gimnazjum)*, Gdańsk 2001; V. Julkowska, W. Araszkiewicz, B. Araszkiewicz, *Program nauczania historii: gimnazjum kl. I-III,* Poznań 2000; B. Bleja-Sosna, P. Mulkowski, *Program nauczania historii w gimnazjum, klasy I-III,* Toruń 2000; K. Jankowiak, *Program nauczania historii w klasach I-III gimnazjum,* Poznań 1999; H. Maj, K. Grzęda, W. Zadka, *Program nauczania historii dla gimnazjum,* Goleszów 1999; B. Kwiatkowska, B. Oleszczuk, *Historia dla klas I-III gimnazjum. Program nauczania,* Warszawa 2001; A. Gałkowska-Banat, *Historia*, Bielsko-Biała 1999.

28 M. Chen-Wincławska, K. Polacka, J. Rulka, *Program nauczania...*, s. 21.

29 D. Bąkowski, M. Ryckowska-Bryl, *Historia. Program nauczania...*, s. 19.

30 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2003, Nr 210, poz. 2041.

31 K. Ścigała, *Kraina europejskich wpływów i szans – Górny Śląsk oraz jego mieszkańcy. Program edukacji regionalnej dla gimnazjum*, Częstochowa 2003.

plebiscytowego oraz warunki przeprowadzenia plebiscytu (w tym celu organizowano w szkole symulację głosowania), gimnazjaliści wypełniali arkusz tzw. drzewka decyzyjnego – nazwanego „Tragiczne wybory mieszkańców Górnego Śląska" (zawierającego takie zagadnienia jak: ryzykowna zmiana przynależności państwowej, wypracowane renty, opłacone ubezpieczenie, ekonomiczny nacisk kapitału niemieckiego), a także zorganizowali debatę „Czy to był przegrany plebiscyt?". W trzeciej jednostce tematycznej: „Podział Górnego Śląska w 1922 r." uczniowie odtwarzali przebieg linii granicznej, rozdzielającej Górny Śląsk między Polskę i Niemcy, zapoznawali się z przebiegiem procesu przejmowania części polskiej przez wojsko, poznawali stanowisko polskich polityków w sprawie miejsca Górnego Śląska w odradzającej się Rzeczypospolitej, starali się dokonać zestawienia wzajemnych relacji Górnego Śląska i Polski. Jako środki dydaktyczne do realizacji tych zajęć posłużyły: Rota przysięgi Polskiej Organizacji Wojskowej, Śląski Krzyż Powstańczy, Legenda o uśpionych rycerzach, mapa „Podział Śląska po I wojnie światowej", film dokumentalny „Wojsko polskie na Górnym Śląsku", reprint Aktu pamiątkowego połączenia Górnego Śląska z Rzecząpospolitą[32].

Nowa podstawa programowa z 23 XII 2008 roku łączy edukację w gimnazjum i w szkołach ponadgimnazjalnych w jeden kurs. Jednak kompetencje ucznia na poszczególnych etapach zostały zróżnicowane. Na III etapie edukacyjnym, w dokumencie wymienia się cele kształcenia, ujmując je w czterech blokach tematycznych. W zakresie chronologii historycznej przyjęto, że po zakończeniu etapu edukacyjnego uczeń będzie sytuował wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w czasie oraz porządkował je i ustalał związki poprzedzania, równoczesności i następstwa; będzie dostrzegał zmiany w życiu społecznym oraz ciągłość w rozwoju kulturowym i cywilizacyjnym. W zakresie analizy i interpretacji historycznej uczeń będzie wyszukiwał oraz porównywał informacje pozyskane z różnych źródeł i formułował wnioski; będzie dostrzegał w narracji historycznej warstwę informacyjną, wyjaśniającą i oceniającą; będzie wyjaśniał związki przyczynowo-skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych, a także znaczenie poznawania przeszłości dla rozumienia świata współczesnego. W zakresie tworzenia narracji historycznej uczeń ma integrować informacje pozyskane z różnych źródeł. Ma tworzyć krótkie wypowiedzi: plan, notatkę, rozprawkę, prezentację, a także przedstawiać argumenty uzasadniające własne stanowisko[33].

Treści nauczania, gdzie ujęto wymagania szczegółowe w stosunku do ucznia już nie obejmują lat 1919-1921. Edukacja na poziomie gimnazjalnym, rozpoczęta tematem „Najdawniejsze dzieje człowieka", kończy się na zagadnieniu 39. „Sprawa polska w I wojnie światowej", w efekcie realizacji tych zajęć uczeń będzie charakteryzował stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej oraz opisywał poglądy zwolenników różnych orientacji politycznych, będzie oceniał wysiłek zbrojny Polaków, a także będzie

32 Tamże, s. 38.

33 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2009, Nr 4, poz. 17.

wyjaśniał międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej w I wojnie światowej[34].

Można więc założyć, że uczniowie na tym etapie edukacyjnym w żaden sposób nie są zobowiązani do edukacji historycznej obejmującej tematykę sporu o Górny Śląsk w latach 1919-1921. Podobnie zresztą wygląda kwestia tematyki międzywojnia, II wojny światowej i lat powojennych. Wszelkie nieformalne propozycje realizacji tych treści, na kołach zainteresowań w ramach zajęć pozalekcyjnych, wszelkie pojedyncze przypadki zaspokojenia tych potrzeb edukacyjnych w ramach konkursów, czy projektów edukacyjnych, nie mogą zastąpić systemowego ujęcia całości kwestii. Rekompensatą braku tych treści w gimnazjum mają być rozwiązania systemowe przyjęte w nauczaniu historii w szkołach ponadgimnazjalnych.

Szkoły ponadgimnazjalne

Według Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 XI 2003 roku proponowano trzeci odrębny kurs historii. Mimo tego podkreślano, że nauczanie i wychowanie na IV etapie kształcenia stanowi „naturalną konsekwencję nauczania i wychowania na poprzednim etapie kształcenia"[35]. Przyjęto więc koncepcję, żeby celem zachowania ciągłości i spójności między poszczególnymi etapami edukacyjnymi, stosować zasady ogólne kształcenia i wychowania przyjęte dla szkoły podstawowej i gimnazjum, a w przypadku uzupełniającego liceum ogólnokształcącego i technikum uzupełniającego – dla zasadniczej szkoły zawodowej. Jako nadrzędne cele zakładano dążenie do wszechstronnego rozwoju ucznia, harmonijną realizację zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania[36].

Szkoła w zakresie nauczania, zapewnia uczniom w szczególności: naukę poprawnego i swobodnego wypowiadania się w mowie i na piśmie, w języku ojczystym oraz w językach obcych z wykorzystaniem różnorodnych środków wyrazu; poznawanie wymaganych pojęć i zdobywanie rzetelnej wiedzy w zakresie umożliwiającym podjęcie studiów wyższych bądź ułatwiającym zdobycie zawodu; dochodzenie do rozumienia, a nie tylko do pamięciowego opanowania przekazywanych treści; rozwijanie zdolności dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych); rozwijanie zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego; traktowanie wiadomości przedmiotowych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie; poznawanie zasad rozwoju osobowego i życia społecznego; poznawanie dziedzictwa kultury narodowej postrzeganej w perspektywie kultury europejskiej i światowej[37].

34 Tamże.

35 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2003, Nr 210, poz. 2041.

36 Tamże.

37 Tamże.

Trzeba zaznaczyć, że na tym etapie edukacyjnym, w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym, technikum, uzupełniającym liceum ogólnokształcącym i technikum uzupełniającym uczniowie przygotowują się już do rozpoczęcia życia zawodowego. W związku z tym niezwykle istotne jest wskazanie takich ideałów wychowawczych, zgodnie z którymi młodzi, ale już dorośli ludzie rozpoczną funkcjonowanie w społeczeństwie.

Podobnie jak w gimnazjach, w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum oprócz przedmiotów funkcjonują[38] ścieżki edukacyjne. Jedną z nich jest „edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie"[39], gdzie w śląskich szkołach jest możliwa realizacja tematyki związanej ze sporem z lat 1919-1921.

Ponadto w szkołach ponadgimnazjalnych na poziomie podstawowym przyjęto następujące cele edukacyjne: pogłębienie i rozwinięcie wiedzy oraz umiejętności uzyskanych w toku wcześniejszej edukacji celem lepszej znajomości i rozumienia przeszłości własnego regionu i kraju oraz dziejów świata; pogłębienie rozumienia powiązań między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością; budowanie własnej tożsamości i kształtowanie systemu wartości; rozwijanie postaw obywatelskich i patriotycznych, poczucia przynależności do wspólnoty rodzinnej, lokalnej, regionalnej, grupy etnicznej i narodowej; przygotowanie się do udziału w życiu różnych społeczności w oparciu o normy i wartości demokratyczne; kształtowanie postawy zrozumienia i tolerancji wobec odmiennych kultur, obyczajów i przekonań mieszczących się w kanonie wartości cywilizacyjnych. W tym kontekście właściwe wydają się określone w rozporządzeniu zadania szkoły: wspieranie procesu dojrzewania intelektualnego, emocjonalnego oraz systemu wartości uczniów; stworzenie możliwości kształtowania i rozwoju zainteresowań uczniów wybranymi problemami historii; umożliwienie uczniom wykorzystywania zdobywanej wiedzy zgodnie z ich zainteresowaniami i zdolnościami[40].

Na poziomie podstawowym treści nauczania w bardzo ogólny sposób określają zakres realizowanego materiału, dzieląc je na „Świat", „Europę", „Polskę", „Region", „Rodzinę i jednostkę". W ramach treści dotyczących Polski uczniowie realizują takie bloki tematyczne jak: państwo polskie i przemiany jego form, uwarunkowania i przeobrażenia polskiej świadomości narodowej i politycznej, Polska w dziejach gospodarki i struktur społecznych Europy, postawy jednostek oraz grup społecznych wobec potrzeb epok, wielokulturowość w dziejach Polski, współistnienie religii i wyznań, znaczenie chrześcijaństwa, w tym Kościoła katolickiego. Treści regionalne obejmują zagadnienia: mała ojczyzna a terytorium państwa polskiego, odrębność i wkład regionu do wspólnej historii, dziejowe uwarunkowania specyfiki kulturowej regionu, zabytki historyczne w regionie. W obrębie zagadnienia „Rodzina i jednostka" mieszczą się dzieje jed-

38 Reforma podstawy programowej obejmie pierwsze klasy szkół ponadgimnazjalnych od roku szkolnego 2012-2013.

39 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*

40 Tamże.

nostki i rodziny na tle szerszych przemian historycznych[41]. Zapisy te, są precyzowane przez liczne programy nauczania. W jednym z nich znajdujemy zapis: „B. Między I a II wojną światową (...) 3. Wymiar polski (...) b. Kształtowanie granicy z Niemcami i Czechosłowacją – powstania i plebiscyty. c. Terytorium i ludność Rzeczypospolitej"[42].

Pośrednio do problemu sporu o Górny Śląsk można nawiązywać przy okazji realizacji treści edukacyjnych, związanych z wieloma innymi wydarzeniami, w obrębie jednostek lekcyjnych poświęconych zagadnieniom światowym, jak na przykład: „Postęp a kryzysy cywilizacyjne. Konflikty społeczne. Wojny, ludobójstwo, Holocaust" oraz „Państwo jako podstawowa forma zorganizowania społeczeństw; przemiany państw", ale także na jednostkach lekcyjnych, dotyczących zagadnień europejskich, takich jak: „Kształtowanie się narodów Europy; ich wkład w historię; współistnienie i konflikty pomiędzy państwami", czy też: „Przemiany w obrębie struktur, świadomości i obyczajowości społeczeństw europejskich. Normy i wartości obowiązujące w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym"[43].

Przewidziano też osiągnięcia do jakich uczeń powinien dojść, realizując treści nauczania. Zaliczono do nich: umiejętność zbierania, przedstawiania i interpretowania wiedzy historycznej, z wykorzystaniem różnorodnych źródeł informacji; umiejętność dokonywania ujęć przekrojowych i problemowych; rozumienie, że jednostki i grupy społeczne, w przeszłości i obecnie, w zróżnicowany sposób objaśniają i wykorzystują historię; formułowanie i uzasadnianie opinii historycznych podczas dyskusji oraz w krótkich wypowiedziach ustnych i pisemnych; wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności w życiu społecznym, a także dostrzeganie zmian w systemie norm i wartości obowiązujących w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym na przestrzeni dziejów[44].

W zakresie rozszerzonym określono następujące cele edukacyjne: ugruntowanie oraz restrukturyzacja wiedzy i umiejętności historycznych, zapoznanie się z metodologią naukowego poznawania i opisu przeszłości, porównywanie poglądów i opinii prezentowanych przez przedstawicieli różnych nurtów historiograficznych oraz historiozoficznych. Jako zadania szkoły, przyjęto: wspieranie dążeń do twórczego wykorzystywania przez uczniów wiedzy i umiejętności historycznych, w szczególności poprzez wykonanie przez nich, pod kierunkiem nauczyciela, pracy badawczej na podstawie samodzielnie zebranych materiałów pochodzących z różnych źródeł oraz literatury historycznej, a także ustnej prezentacji i publicznego uzasadnienia zawartych w pracy tez.

41 Tamże.

42 B. Burda, B. Halczak, R. M. Józefiak, M. Szymczak, *Historia. Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, Gdynia 2005, s. 28-29.

43 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2003, Nr 210, poz. 2041.

44 Tamże.

Istotnym zadaniem jest przygotowanie uczniów do stosowania podstawowych zasad naukowego poznawania i opisywania przeszłości[45].

Bardzo ogólnie określono treści nauczania, w których moglibyśmy się spodziewać realizacji treści związanych z omówieniem sporu o Górny Śląsk w latach 1919-1921. Odnajdujemy je w punkcie 18. „I i II wojna światowa – geneza, charakter, następstwa konfliktów" i 24. „Rzeczpospolita między zniewoleniem a niepodległością"[46].

W związku z tym można przyjąć, że większość ciężaru związanego z organizacją pracy w szkołach ponadgimnazjalnych autorzy rozporządzenia zrzucili na autorów programów nauczania, autorów podręczników i samych nauczycieli, którzy dokonywali wyboru najlepszego ich zdaniem programu nauczania, dostosowanego do celów edukacyjnych i zadań szkoły, kończącej się niezwykle ważnym egzaminem maturalnym[47].

Nowa podstawa programowa z historii, na IV etapie edukacyjnym, w zakresie podstawowym precyzuje, podobnie jak na poprzednich etapach edukacyjnych kompetencje ucznia w trzech kategoriach. W pierwszej – nazwanej chronologią historyczną – po zakończeniu edukacji uczeń powinien porządkować i synchronizować wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzegać zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. W drugiej – analiza i interpretacja historyczna – uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia ich przydatność do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny. W trzeciej – tworzenie narracji historycznej – uczeń tworzy ją w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację,

45 Tamże.

46 Tamże.

47 Programy nauczania to m.in.: B. Burda, B. Halczak, R. M. Józefiak, M. Szymczak, *Historia. Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, Rumia 2002; D. Granoszewska-Babiańska, D. Ostapowicz, S. Suchodolski, *Program nauczania historii dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum: kształcenie ogólne w zakresie podstawowym*, Warszawa 2002; T. Z. Kozłowska, *Program nauczania historii „Poznajemy przeszłość": dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum: zakres podstawowy i rozszerzony*, Toruń 2003; G. Szczepański, *Poznać przeszłość, zrozumieć dziś. Program nauczania historii w liceum ogólnokształcącym i technikum (poziom podstawowy i rozszerzony)*, Warszawa 2005; W. Górczyński, W. E. Kozłowska, A. Stępnik, *Historia, Program nauczania w zakresie podstawowym i rozszerzonym dla liceum ogólnokształcącego oraz dla liceum profilowanego i technikum*, Warszawa 2002; T. Cegielski, M. Kurkowska, *Historia. Program nauczania historii w liceum ogólnokształcącym, profilowanym i technikum. Kształcenie w zakresie podstawowym*, Warszawa 2002; J. Budziński, M. Kamiński, *Historia. Program nauczania historii w trzyletnim liceum ogólnokształcącym, profilowanym i czteroletnim technikum. Kształcenie w zakresie podstawowym oraz rozszerzonym*, Poznań 2002; W. J. Jakubowski, M. Włodarczyk, I. Wywiał, *Historia. Program nauczania w liceach i technikach. zakres podstawowy*, Warszawa 2006; K. Kustra, *Historia. Program nauczania w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym*, Warszawa 2002.

uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy[48].

Zakres tematyczny, realizowany w szkołach ponagimnazjalnych, w zakresie podstawowym obejmuje historię XX wieku. Wśród treści znajdujemy takie zagadnienie: „Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej". Podstawa programowa precyzuje też kompetencje, jakie uczeń nabywa w wyniku przeprowadzonych zajęć. W konsekwencji uczeń powinien opisywać odrodzenie państwa polskiego oraz jego granice i sąsiadów; charakteryzować i oceniać postanowienia traktatu wersalskiego wobec Polski; porównywać cele i skutki powstania wielkopolskiego i trzech powstań śląskich oraz wyjaśniać przyczyny i opisywać następstwa wojny polsko-bolszewickiej; charakteryzować ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej 1921 r.; wskazywać czynniki utrudniające proces integracji odrodzonego państwa polskiego; wyjaśniać cele i skutki reformy Władysława Grabskiego; oceniać wkład Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego w odbudowę państwa polskiego[49].

W zakresie rozszerzonym cele kształcenia także podzielono na trzy zagadnienia. W pierwszym – chronologia historyczna – uczeń porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. W drugim – analiza i interpretacja historyczna – uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny. W trzecim zagadnieniu – tworzenie narracji historycznej – uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy[50].

Powstania śląskie spotykamy ponownie w punkcie 4. realizowanych treści. Punkt ten brzmi: „Odbudowa niepodległości i życie polityczne II Rzeczypospolitej". W ramach tego zagadnienia uczeń ma opisywać proces kształtowania się terytorium II Rzeczypospolitej, w tym powstanie wielkopolskie i powstania śląskie oraz plebiscyty, a także wojnę polsko-bolszewicką; rozpoznawać charakterystyczne cechy ustroju II Rzeczypospolitej w oparciu o konstytucje z 1921 i 1935 r.; opisywać główne ugrupowania polityczne II Rzeczypospolitej, ich aktywność w życiu politycznym oraz przywódców; wyjaśniać przyczyny kryzysu demokracji parlamentarnej w II Rzeczypospolitej; charakteryzować przyczyny i konsekwencje przewrotu majowego; wyjaśniać uwarunkowania

48 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku...*, „Dziennik Ustaw" 2009, Nr 4, poz. 17.

49 Tamże.

50 Tamże.

polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej; synchronizować najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski z wydarzeniami europejskimi[51].

Uczniowie, którzy nie zdecydują się na rozszerzony kurs historii będą uczęszczali na przedmiot uzupełniający „Historia i społeczeństwo". Celem tych zajęć jest poszerzenie wiedzy z zakresu historii z elementami wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze. W ramach tego przedmiotu uczeń fakultatywnie może poznać problemy Górnego Śląska z lat 1919-1921, jeśli tylko nauczyciel zdecyduje się na odpowiedni moduł, np. w proponowanym temacie „Swojskość i obcość" spotykamy treść: analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej (E.5.1.), z kolei w temacie Ojczysty Panteon i ojczyste spory: uczeń charakteryzuje spory o kształt Polski w XX wieku, uwzględniając cezury lat 1918, 1944-1945, 1989, oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń (E.9.1.).

Podsumowując można powiedzieć, że na IV etapie edukacyjnym uczniowie będą mieli możliwość zapoznania się z tematyką sporu o Górny Śląsk w latach 1919-1921. Z punktu widzenia skonkretyzowania zapisu, problem ten jest wpisany bezpośrednio w nową podstawę programową. Obligatoryjnie temat ten pojawi się w I klasie szkół ponadgimnazjalnych.

Programowe połączenie gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej tłumaczy takie postępowanie. Jedynym mankamentem w tym wypadku wydaje się brak treści związanych z powstaniami śląskimi i w ogóle problematyką Górnego Śląska w XX wieku w gimnazjach (podobnie jak II wojny światowej, Holocaustu[52], powstania warszawskiego, stalinizmu, czasów „Solidarności"). Powodem tego rozwiązania stało się tematyczne przeładowanie treści realizowanych dotychczas. Brak nauczania o najważniejszych tematach historycznych w jednej z grup wiekowych może przyczynić się do spadku świadomości historycznej młodzieży[53]. Zważywszy na fakt, że każdego roku tylko niewielki procent maturzystów wybiera egzamin z historii (liczba ta w ostatnich latach maleje)[54], zachodzi obawa, że zdecydowana większość młodzieży tylko jeden raz

51 Tamże.

52 Zob. *Dlaczego należy uczyć o Holokauście?*, red. J. Ambrosewicz-Jacobs, L. Hońdo, Kraków 2005; P. Trojański, *Holocaust jako źródło kształtowania wartości uniwersalnych*, [w:] *Wartości w edukacji historycznej*, Bydgoszcz 1999, s. 89-93; K. Oleksy, *Symbolika Auschwitz i uniwersalne wartości moralne związane z tą tematyką*, [w:] *Wartości w edukacji...*, s. 268-274; A. Białecka, *Działalność pedagogiczna muzeum i miejsca pamięci Auschwitz-Birkenau*, [w:] *Wartości w edukacji...*, s. 275-281.

53 D. Kawka, *Nauczanie historii i wiedzy o społeczeństwie w świetle nowej podstawy programowej*, „Biuletyn Edukacyjny", Częstochowa 2009, nr 16, s. 37.

54 W roku 2007 na 422 991 przystępujących do egzaminu maturalnego, historię jako przedmiot dodatkowy wybrało 57 514 zdających, co stanowi 13,6%, zob. B. Czarnecka-Cicha, *Osiągnięcia maturzystów w 2007 roku. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2007 roku*, Centralna Komisja Egzaminacyjna w Warszawie, http://www.cke.edu.pl/images/stories/Wyniki07mat/sprawozdanie_ogolne_a.pdf, dostęp 22 VI 2011, s. 6, 20. W roku 2008 na 446 tys. przystępujących do egzaminu maturalnego, historię jako przedmiot dodatkowy wybrało 13% zdających, zob. B. Czarnecka-Cicha, *Osiągnięcia*

w swojej edukacji historycznej dowie się czegokolwiek na temat sporu o Górny Śląsk z lat 1919-1921. Przy braku realizacji ścieżki dydaktycznej – edukacji regionalnej, może oznaczać to marginalizację problematyki górnośląskiej także w szkołach na Śląsku. Zaletą jest szczegółowe opisanie osiągnięć uczniów, co może ułatwić określenie konkretnych efektów kształcenia.

Niewątpliwie wiele pytań i wątpliwości będzie mogło być rozwiązanych po przeprowadzeniu badań na temat historycznej świadomości młodzieży po zastosowaniu przepisów „nowej podstawy programowej" z 2008 roku na wszystkich etapach edukacyjnych.

maturzystów w 2008 roku. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2008 roku, Centralna Komisja Egzaminacyjna w Warszawie, http://www.cke.edu.pl/images/stories/08_wyn/sprawozdanie_ogolne_a.pdf, dostęp 22 VI 2011, s. 9. W roku 2009 na 426 171 przystępujących, historię wybrało 9,6% zdających, zob. L. Grabowska, A. Grabowska i in., *Osiągnięcia maturzystów w 2009 roku. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2009 roku*, Centralna Komisja Egzaminacyjna w Warszawie, http://www.cke.edu.pl/images/stories/Wyniki_09/raport_matura_2009.pdf, dostęp 22 VI 2011, s. 5-7. W roku 2010 na 366 623 osoby przystępujące do egzaminu maturalnego, historię jako przedmiot dodatkowy wybrało 27 640 zdających, co stanowi 7,54%, zob. L. Grabowska, A. Grabowska i in., *Osiągnięcia maturzystów w 2010 roku. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2010 roku*, Centralna Komisja Egzaminacyjna w Warszawie, http://www.cke.edu.pl/images/stories/001_Matura/WYNIKI/raport_matura_2010.pdf, dostęp 22 VI 2011, s. 2-7.